לרב יהודה לא קשיא, טמא שרץ רחמנא דחייה, דכתיב [א]'איש איש כי יהיה טמא לנפש', [א]מי לא עסקינן שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח, ואפילו הכי אמר רחמנא לידחי. תנו רבנן, היה עומד חוץ למודיעים ויכול ליכנס בסוסים ובפרדים, יכול יהא חייב, ת"ל [ב]'ובדרך לא היה', והלה היה בדרך. [א]היה עומד לפנים מן המודיעים ואין יכול ליכנס מפני גמלים וקרונות המעכבות אותו, יכול לא יהא חייב, ת"ל 'ובדרך לא היה', והרי לא היה בדרך: אמר רבא, שיתא אלפי פרסי הוי עלמא, וסומכא דרקיעא אלפא פרסי. חדא גמרא, וחדא סברא. סבר לה כי הא, [ב]דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, כמה מהלך אדם בינוני ביום, י' פרסאות. מעלות השחר ועד הנץ החמה ה' מילין, משקיעת החמה עד צאת הכוכבים חמשה מילין, נמצא עביו של רקיע אחד מששה ביום. מיתיבי, רבי יהודה אומר, עביו של רקיע אחד מעשרה ביום. תדע, כמה מהלך אדם בינוני ביום, עשר פרסאות, ומעלות השחר עד הנץ החמה ארבעת מילין, משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים ארבעת מילין, נמצאת עביו של רקיע אחד מעשרה ביום. תיובתא דרבא, תיובתא דעולא. תיובתא. לימא תיהוי תיובתא דר' יוחנן. אמר לך, אנא ביממא הוא דאמרי, ורבנן הוא דקא טעו, דקא חשבן דקדמא וחשוכא. לימא תיהוי תיובתא דרבי חנינא. לא, [ג]'ויאיצו' שאני. ת"ש, [ג]מצרים היה ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, ומצרים אחד מששים בכוש, וכוש אחד מששים בעולם, ועולם אחד מששים בגן, וגן אחד מששים בעדן, ועדן אחד מששים בגיהנם. נמצא כל העולם כולו ככיסוי קדירה לגיהנם. תיובתא. תא שמע, דתנא דבי אליהו, רבי נתן אומר, (א) [ד]כל הישוב כולו תחת כוכב אחד יושב. תדע, שהרי אדם נותן עינו בכוכב אחד, הולך למזרח עומד כנגדו, לארבע רוחות העולם עומד כנגדו. מכלל דכל הישוב כולו תחת כוכב אחד יושב. תיובתא. ת"ש, [ה]עגלה בצפון ועקרב בדרום, וכל הישוב כולו אינו יושב אלא בין עגלה לעקרב. וכל הישוב כולו אינו הוה אלא שעה אחת ביום, שאין חמה נכנסת לישוב אלא שעה אחת ביום. תדע, שבחמש חמה במזרח, ובשבע חמה במערב, חצי שש וחצי שבע חמה עומדת בראש כל אדם. תיובתא. ת"ש, דאמר[א] [ו]רבן יוחנן בן זכאי, מה תשובה השיבתו בת קול לאותו רשע בשעה שאמר [ד]'אעלה על במתי עב אדמה לעליון', יצתה בת קול ואמרה לו, רשע בן רשע, בן

רש"י

ולרב יהודה לא קשיא. דקסבר 'טמא לנפש' סתמא כתיב, ואפילו שביעי שלו במשמע. כדאוקימנא באידך פירקין (דף צ:), דסבר לה כמאן דאמר טמאי מת מצוה היו שחל שביעי שלהן בערב הפסח: בסוסים ובפרדים. במרוצה: יכול יהא חייב. כרת, אם לא הגיע לעזרה בשעת שחיטה: והלה היה. דחוץ למודיעין דרך רחוקה הוא: מפני גמלים וקרונות. והוא היה מביא בניו ובני ביתו עליהן[ב]: חייב. שאין זה אונס, שיש לו להשמט ולילך יחידי ולשחוט: שיתא אלפי פרסי הוה עלמא. היקף הילוך החמה בתוך החלל ממזרח למערב: וסומכא דרקיעא. עביו של רקיע: חדא גמרא. שיתא אלפי פרסי דעלמא גמרא הוה מרביה, והא דאלפא פרסי סומכא דרקיע הוה סבר לה מדעתיה, מהיא דשית אלפי פרסי דגמרא: עביו של רקיע אחד מששה ביום. מהנצה ועד שקיעתה. שהרי אדם מהלך שלשים מילין מהנצה ועד שקיעתה, ובתוך מהלך שלשים מילין לאדם היא מהלכת את כל העולם שהוא ששת אלפים פרסי, וכדי מהלך חמשה מילין הוי אחד מששה בשלשים מילין, אלמא סומכא דרקיעא אלפא פרסי, שבכל מהלך חמשה מיל לאדם החמה מהלכת אלף פרסאות. וי"מ 'שיתא אלפי פרסי' היינו לאורך או לרוחב. ולא נהירא לן כלל, שהרי אין החמה מהלכת לארכו של עולם אלא מקיפתו: ת"ש ר"י אומר כו' אחד מי' ביום. ר"י קא חשיב לכוליה יומא מעלות השחר ועד צאת הכוכבים, מיהו בהא מודינן לרבה, דקתני הכא מעלות השחר ועד הנץ החמה ארבעה מילין, דהיינו עובי הרקיע, וכן משקיעתה ועד צאת הכוכבים ארבעה מילין, פשו להו ל"ב מילין מהנץ החמה ועד שקיעה, ותיובתא דרבא ודעולא דאמרי שלשים מילין: נימא תיהוי תיובתיה דר"י. כלומר, נימא דהא דאמרינן לעיל בדרבה בר בר חנה מעלות השחר ועד הנץ החמה חמשה מילין, כולה רבה בר בר חנה אמר לה ומשמיה דר' יוחנן, ותיהוי הך נמי[ג] תיובתיה: כי אמינא אנא ביממא אמרי. אני כללתי של כל היום מעלות היום[ד] עד צאת הכוכבים עשרה פרסאות, ולא פירשתי כמה קודם הנץ החמה ואחר שקיעתה: ורבנן. עולא ורבא שפירשו הדבר טעו בקדמא ובחשוכא, שרוצים[ה] בני אדם מהלכין חמשה מילין קודם הנץ החמה על ידי שמשכימין קודם עלות השחר, וכן אחר שקיעתה על ידי שמחשכין ליכנס אחר צאת הכוכבים: תיובתיה דרבי חנינא. דאמר מסדום ועד צוער חמשה מילין, והתם בהדיא מפרש קרא מעלות השחר עד הנץ החמה, דכתיב (בראשית יט) 'וכמו השחר עלה' וגו', וכתיב (שם) 'השמש יצא על הארץ': וכוש הוי אחד מששים בעולם. אלמא עולם טפי משיתא אלפי פרסי: כיסוי קדירה. דבר מועט: כל הישוב כולו. של בני אדם: תחת כוכב אחד עומד. וכמה כוכבים יש ברקיע לאין מספר, וכיון דכוכב אחד מחזיק את כל הישוב, ורואין אנו שהישוב יותר מאלף פרסה, הרי כמה כוכבים שברקיע ישוב אחד לכל כוכב בימים ובנהרות ומדברות; ואילו אין ברקיע אלא ששה כוכבים, הרי כאן ששת אלפים פרסי לעלמא, וכל שכן שיש כוכבים יותר מששת אלפים, כוכב לכל פרסה: הולך למזרח. לסוף העולם לקץ שנים הרבה, יראהו[ו] אל אותו מקום שהיה רואהו כשהיה עומד במערב; ואילו לא היה מחזיק כל הישוב, כשהוא עומד במערב ורואהו על ראשו, כשהוא למזרח לא היה רואהו על ראשו, אלא מן הצד באלכסון כפי מה שעבר ונמשך מתחתיו: עגלה. אותן כוכבים העשוים כעגלה, והוא מזל שור: בין עגלה לעקרב. ולא שמחזיק כל אויר שביניהם, שהרי כמה כוכבים יש ביניהם וכל אחד כדי ישוב, אלא ישוב בין שניהם עומד, שהרי כל אדם רואה בצפונו עגלה ובדרומו עקרב: ובכל הישוב. אינה מהלכת החמה אלא שעה אחת ביום:[ז] חצי שש וחצי שבע חמה עומדת בראש כל אדם. רואה החמה על ראשו, והיינו אותה שעה שהחמה מהלכת ברקיע נגד היישוב: תיובתא. דרבא, דקתני דמדברות וימים ונהרות מחזיקות אחד עשר שיעורי ישוב, וקא חזינן דישוב גדול מאד, ונמצא עולה עולם לכמה אלפים,[ח] תיובתא דרבא: לאותו רשע. נבוכדנצר:

תוספות

לרב יהודה לא קשיא טמא שרץ רחמנא דחייה. וא"ת, הואיל וסבר רב יהודה אין שוחטין, ו'טמא' דקרא היינו טמא שרץ, אמאי לא יליף 'דרך רחוקה' מ'טמא', דהיכא דלא יוכל ליכנס בשעת שחיטה לא ישחטו עליו כי היכי דאין שוחטין על טמא שרץ, דהא ר"ע מדמי להו לעיל (ב) אהדדי. וי"ל, דסבר רב יהודה, כיון דיכול ליכנס בשעת אכילה שוחטין עליו, דלא דמי לטמא שרץ, דהא טהור הוא ואינו חסר כלום אלא ביאה בעלמא. ור' עקיבא מדמי דרך רחוקה שאינו יכול ליכנס בשעת אכילה לטמא, ומייתי שפיר ראיה בהא דלא אמרינן כרבי אליעזר דאמר מאיסקופת עזרה ולחוץ, ומסברא אית לן למימר כל שאינו יכול ליכנס בשעת אכילה, דהואיל וטהור הוא אין לו לדמותו[ט] אם יכול ליכנס בשעת אכילה:

רבי יהודה אומר משקיעת החמה עד צאת הכוכבים ארבע מילין. קשה לר"ת, דבסוף במה מדליקין (שבת דף לד:) אמר, איזהו בין השמשות, משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין, דברי ר"י. ומסקינן התם, דבין השמשות דר"י תלתא ריבעי מיל, והכא קאמר ר"י גופיה ארבעה מילין. וי"ל, דהכא קאמר מתחלת שקיעה, דהיינו משעה שמתחלת החמה ליכנס בעובי הרקיע, עד הלילה הוי ד' מילין, והתם קאמר מסוף שקיעה[י]:

כל הישוב כולו תחת כוכב אחד עומד. הך פליגא אהא דאמר בעלמא[כ], כל העולם כולו שליש ימים שליש מדברות שליש ישוב, דאם כן לא היה להיות ברקיע אלא שלשה כוכבים. ואפילו אם נאמר דאין ים אוקיינוס בכלל שליש ימים, וקיימי כל הכוכבים כנגד ים אוקיינוס, מ"מ פליג אדאמרינן לקמן[ל] מן הארץ עד לרקיע ה' מאות שנה, ובמסכת תמיד (דף לב.) משמע דממזרח למערב כמו מן השמים לארץ, ואי כל הישוב תחת כוכב אחד עומד, אם כן אורך העולם כמה אלפים שנה, שהרי אין מספר לכוכבים. וגם חשבון של חמש מאות שנה פליג אחשבון דכוש אחד מששים בעולם[מ]:

מעולם

מסכת תרומה פרק ד' משנה ה'

שתי קפות, אחת של תרומה ואחת של חלין, שנפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן, ואין ידוע לאיזו מהן נפלה, הרי אני אומר, לתוך של תרומה נפלה.

עין משפט נר מצוה

י א מיי' פ"ה מהלכות ק"פ הלכה ט:

רבינו חננאל

[התחלה בדף צג:]

בעביו של רקיע ולשתאא מעוביו הרקיע כולו מיד הכוכבים נראין. כיון שראה רבה כי מהלך החמה ביום כלו מן המזרח למערב לדברי ר' יוחנן עשר פרסאות ובכללם מה שמהלכת החמה בעביו של רקיע בבקר ובערב נמצא עביו של רקיע כפי הלוכו מקצה הרקיע ועד קצהו שלשים פרסה ובעביו של רקיע חמשה מילין שהן כפי מדת מהלך החמה מהנץ החמה עד ביאתה חלק מששה חלקים כי השלשים כשתחלקם שתותם חמשה והוא מהלך החמה בעובי הרקיע. וכיון שהיתה הדבר בידו גמרא כי העולם כולו ששת אלפים פרסאות אמר ש"מ עביו של רקיע שמהלכת בו החמה מעלות השחר ועד שתנץ החמה אלפא פרסי שהוא שתות מהלכו של עולם וכן בערב משתשקע החמה ועד צאת הכוכבים. ואע"פ שהחוזים בכוכבים שבזמן הזה מדברים דברים המכחישין לא משגיחין לא הוא אלא אנו מזהרים לדברי רבותינו כתקנם ולא לחוש לדברי זולתם. ואותבו' עליה מהא דתניא עביה של רקיע ארבעה מיל דתניא ר' יהודה אומר כמה מהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות מעלות השחר עד הנץ החמה ארבעת מילין משתשקע החמה ועד צאת הכוכבים כו'. נמצאת הא מתניתא תיובתא לעולא דאמר מהלך החמה ביום כולו מן המזרח למערב שלשים מיל ומתני' דר' שמונה פרסאות שהן שנים ושלשים מיל. ותיובתא דרבה בתרתי חדא כדעולא דהא תרווייהו הם מדון שוה שמהלך אדם ביום שלשים מיל. ותיובתא אחריתי דרבה דאמר עביו של רקיע כשיעור מהלך אדם חמשה מילין ומתני' אמרה פרסה שהיא ארבעה מילין. ואתין למימר לימא תהוי לה הא מתניתא תיובתא נמי לר' יוחנן. ומשני' לא לר' יוחנן לא הויא תיובתא דהוא לא קאמר אלא כמה מהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות זה שאמר ר' יוחנן בלבד. באו רבה ועולא ואמרו מדעתם חמשה מילין מעלות השחר עד הנץ החמה וחמשה מילין משתשקע החמה עד צאת הכוכבים הם שטעו שהוא מאלו עשר פרסאות שאמר ר' יוחנן שמהלך אדם ביום חמשה מילין בערב ובנמצאת הליכת החמה מן המזרח למערב שלשים מיל. ור' יוחנן לא הזכיר מהלך החמה בעוביו הרקיע כמה הוא יש לומר שכן אמר ר' יוחנן בעוביו הרקיע כמה הוא כמו שאמרה הברייתא עשר פרסאות שנמצאת עובי הרקיע אחד מעשרה ביום. ולר' חנינא נמי לא הויא תיובתא דיכול למימר ודאי מהלך אדם ביום מעלות השחר עד הנץ החמה ארבעה מילין כמו שאמרה הברייתא ולוט הלך בזריזות חמשה מילין: ת"ש מצרים הויא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה כו'. ת"ש כל הישוב כולו תחת כוכב אחד יושב וכו'. ת"ש אמר ר' יוחנן בן זכאי מה תשובה השיבתו בת קול לאותו רשע

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [לעיל צ:], ב) [לעיל צג:], ג) תענית דף י., ד) [עיין תוספות לקמן קיח: ד"ה מן שמים], ה) עירובין דף ט., ו) [חגיגה יג.], ז) [וע"ע תוספות שבת לה. ד"ה תרי תילתי ותוספות מנחות כ: ד"ה נפסלו ותוספות זבחים נו. ד"ה מנין], ח) מדרש כונן, ט) ע"ב, י) [וע"ע תוספות חגיגה יב. ד"ה מסוף ותוספות לקמן קיח: ד"ה מן].

הגהות הב"ח

(א) גמ' כל הישוב כולו. נ"ב עיין קף. ע"פ בדף קיח ע"א ד"ה מן שמים: (ב) תוס' ד"ה לר' יהודה וכו' מדמי להו לעיל. נ"ב ראש דף צג וע"ש בתוספות:

תורה אור השלם

א) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לַיְיָ: [במדבר ט, י]

ב) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי קָרְבַּן יְיָ לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא: [במדבר ט, יג]

ג) וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת אִשְׁתְּךָ וְאֶת שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר: [בראשית יט, טו]

ד) אֶעֱלֶה עַל בָּמֳתֵי עָב אֶדַּמֶּה לְעֶלְיוֹן: [ישעיה יד, יד]

הגהות וציונים

א] צ"ל אמר, דלשון הברייתא היא (מצור דבש): ב] ס"א עמו (גליון): ג] תיבת "נמי" מיותר (מצור דבש): ד] בכת"י מעלות השחר: ה] בכת"י שראו: ו] נדצ"ל יראוהו, ור"ל הכוכב (באורות המים): ז] נראה דמכאן הד"ה "חצי שש וחצי שבע חמה עומדת בראש כל אדם": ח] נראה להוסיף פרסי: והס"ד, ומתחיל דבור ת"ש. תיובתא דרבא: (באה"מ): ט] נראה להוסיף לטמא (באה"מ):

ליקוטי רש"י

כמה מהלך אדם. ביוני ובינוני דתקופת ניסן ותשרי שהימים והלילות שוין. עשרה פרסאות. ארבעים מילין. מעלות השחר עד הנץ החמה חמשה מיל. כך שהיית החמה בעוביו של רקיע וכנגדו שוהה בשקיעתה ליכנס דהיינו משקיעתה ועד צאת הכוכבים [לעיל צג:]. נמצא כל העולם כולו ככיסוי קדירה. הקטן כנגד הקדירה [תענית י.]. עגלה בצפון ועקרב בדרום. מזלות הן [עירובין נו.]. אעלה על במתי עב. אינו כדאי לדור עם בני אדם, אעשה לי קטנה בענן ואשב בה [ישעי' יד, יד].

בן בנו של נמרוד הרשע, [א]שהמריד את כל העולם כולו עלי במלכותו, כמה שנותיו של אדם, שבעים שנה, ואם בגבורות שמונים שנה, שנאמר [א]'ימי שנותינו בהם שבעים שנה, ואם בגבורות שמונים שנה', מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה, ועביו של רקיע מהלך ה' מאות שנה, ובין (כל[א]) רקיע לרקיע[ב] מהלך ה' מאות שנה, וכן בין כל רקיע ורקיע, [ב]'אך אל שאול תורד, אל ירכתי בור'. תיובתא. ת"ר, חכמי ישראל אומרים, גלגל קבוע ומזלות חוזרין; וחכמי אומות העולם אומרים, גלגל חוזר ומזלות קבועין. א"ר, תשובה לדבריהם, מעולם לא מצינו [ב]עגלה בדרום ועקרב בצפון. מתקיף לה רב אחא בר יעקב, ודילמא כבוצינא[ג] דריחיא, א"נ כציגורא דדשא. חכמי ישראל אומרים, ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע, ובלילה למעלה מן הרקיע; וחכמי אומות העולם אומרים, ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע, ובלילה למטה מן הקרקע. א"ר, [ג]ונראין דבריהן מדברינו; שביום מעינות צוננין, ובלילה רותחין. תניא. ר' נתן אומר, בימות החמה חמה מהלכת בגובה של רקיע, לפיכך כל העולם כולו רותח ומעינות צוננין; בימות הגשמים חמה מהלכת בשיפולי רקיע, לפיכך כל העולם כולו צונן ומעינות רותחין. תנו רבנן, בארבעה שבילין חמה מהלכת. ניסן אייר וסיון מהלכת בהרים, כדי לפשר את השלגין. תמוז אב ואלול מהלכת בישוב, כדי לבשל את הפירות. תשרי מרחשון וכסליו מהלכת בימים[ד], כדי ליבש את הנהרות. טבת שבט ואדר מהלכת במדבר, שלא ליבש את הזרעים: ורבי אליעזר אומר מאסקופת כו': ואע"ג דמצי עייל, ולא אמרינן ליה קום עייל, [ג]והתניא, [ה]יהודי ערל שלא מל ענוש כרת, דברי רבי אליעזר. אמר אביי, [ד]דרך רחוקה לטהור, ואין דרך רחוקה לטמא. רבא אמר, תנאי היא. דתניא, רבי [ה]אליעזר אומר, נאמר ריחוק מקום בפסח, ונאמר ריחוק מקום במעשר; מה להלן חוץ לאכילתו, אף כאן חוץ לאכילתו. רבי יוסי בר רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר, חוץ לעשייתו. כמאן אזלא הא דאמר רבי יצחק בר רב יוסף, [ב][ו]בטמאים הלך אחר רוב העומדין בעזרה. כמאן, כרבי יוסי בר רבי יהודה שאמר משום רבי אליעזר: אמר לו רבי יוסי לפיכך וכו': תניא, [ו]רבי יוסי הגלילי אומר, 'דרך' (א), שומע אני מהלך שנים או שלשה ימים; כשהוא אומר [ג]'ובדרך לא היה', מגיד שמאסקופת העזרה ולחוץ קרוי דרך:

מתני'

בן בנו של נמרוד. לאו דוקא בן בנו, אלא כלומר מזרע נמרוד: שהמריד. השיאה עצה לאנשי דור הפלגה לבנות מגדל להלחם בצבא השמים. שהוא היה מלך בבבל, כדכתיב (בראשית י) 'ותהי ראשית ממלכתו בבל': וכן בין רקיע לרקיע. לארכו[ו] של עולם כמדת גבהו, כדכתיב 'אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים' וגו', במסכת חגיגה (דף יב.) דריש ליה הכי, אלמא עולם מהלך חמש מאות שנה. לא ונחשוב עשר פרסאות ליום, נמצא עולה לכמה אלפים, ותיובתא דרבא: גלגל. כמין אופן ברקיע שהמזלות נתונים בו: גלגל קבוע. ואינו מגלגל, אלא כעין אופן עגלה המונח בקרקע, אבל המזלות מהלכים סביב הילוך מועט, ואין מקיפין את הגלגל, אלא כל מזל משמש את החמה נד ממקומו ומוליכו עד חבירו וחוזר למקומו. לפיכך אין עגלה נראית בדרום ולא עקרב בצפון, שהרי אין מקיפין, אלא מהלכין הילוך מועט וחוזרין: לא מצינו עגלה בדרום ועקרב בצפון. ואי ס"ד גלגל חוזר ומזלות קבועין, נמצא גלגל מוליך ומגלגל המזלות לכל ד' הרוחות (ב) כמס שהוא מגלגל, והיינו כמין אופן ונתון ברקיע חציו למטה מן (ג) הרקיע וחציו למעלה מן הרקיע, וכשעולה לזו זה שוקע לזו אחר, לפי דברי חכמי אומות העולם שאומרים גלגל חוזר, ולפי דברי חכמי ישראל שאומרים גלגל קבוע אין לפרש שוקע ועולה אלא במזלות: דילמא כי בוצינא דריחיא. כברזל התחוב בנקב רחב שברחים, שהשוכב עומד במקומו והברזל חוזר; ואם באת לגלגל השוכב, מתגלגל סביב הברזל והברזל עומד במקומו: אי נמי כי ציגורא דדשא. שהדלת סובבת בחור המפתן העליון, והמפתן במקומו עומד; ואם באת לגלגל המשקוף, הוא מתגלגל סביב הציר והדלת עומד במקומו. וכך הגלגל מתגלגל בפני עצמו ומוליך החמה, והמזלות קבועים בגלגל אחר בתוכו, ואותו הגלגל אינו זז ממקומו, אלא גלגל חיצון מוליך חמה על פני כל המזלות. אי נמי, גלגל חמה מבפנים וגלגל המזלות מבחוץ: למטה מן הרקיע. זורחת על הארץ כאשר אנו רואין, ובלילה למעלה מן הרקיע זורחת ואינה נראית למטה: ה"ג וחכמי או"ה אומרים ביום למטה מן הרקיע ובלילה למטה מן הקרקע: מעינות צוננין. אין לך מים נובעין שאינו צונן ביום יותר מבלילה. ואע"פ שמי נהרות חמין הן ביום, בחום הקיץ הוא זה, מפני שרחקו ממקום נביעתן ונתחממו בחום העולם, אבל תכף נביעתן הן צונן ביום, לפי שהחמה גבוהה מהן: ובלילה מעינות רותחין. שהחמה מחממתן תחת הקרקע. תדע, שבעלות השחר אתה רואה עשן על הנהרות: בשפולו של רקיע. סמוך לקרקע בשולי הכיפה: לפיכך כל העולם צונן. שאינה מהלכת אלא בצדי העולם: ומעינות רותחים. דהיינו[ז] אצל המים מצדי העולם שהמעינות באות מהם: בארבע שבילין. מהלכת גבורתה של חמה: ולא אמרינן ליה קום עייל. ואי לא עיילת מיחייבת כרת: ענוש כרת. משום פסח, אלמא אמרינן ליה קום מהול: דרך רחוקה. פטרה את הטהור, והרי הוא בדרך רחוקה, דחוץ לעזרה דרך רחוק מיקרי, דילפינן מריחוק מקום דמעשר, מה להלן חוץ למקום הכשירו אף כאן חוץ למקום הכשירו, והכשירו דפסח בעזרה היא, הלכך לא אמרינן ליה קום עייל. אבל אין דרך רחוקה בטמא, דלאו משום טעמא דריחוק איפטר טמא, אלא משום דלא מצי אכיל לאורתא. והכי נמי אין דרך רחוקה לערל, והאי דנקט טמא, משום דלעיל (דף צג.) אמרו להאי שינויא גבי טמא. וכיון דערל מצי לתקוני נפשיה, מיחייב; דלא פטריה רחמנא לטמא אלא משום דלא מצי למיכל באורתא, והאי מצי למיכל, והכי נמי ערל: נאמר ריחוק מקום בפסח. 'או בדרך רחוקה לכם' (במדבר ט): ריחוק מקום במעשר. 'כי ירחק ממך המקום' (דברים יד), חוץ לחומת ירושלים אפילו פסיעה אחת; דכתיב 'כי לא תוכל שאתו', ואין 'שאת' אלא אכילה. במסכת מכות (דף יט:): חוץ לאכילתו. חומת ירושלים. אבל חוץ לעשייתו, דהיינו חומת עזרה, לא, דאמרינן ליה קום עול: חוץ לעשייתו. דגמרינן מריחוק דמעשר הכי, מה להלן חוץ להכשירו, והכשירו דפסח בעזרה. אלמא איכא תנאי דפליגי בדרבי אליעזר, ותנא דערל שלא מל פליג ואמר דלא פטר רבי אליעזר אלא בעומד חוץ למודיעים, דלא מצינו למימר ליה קום עול: הלך אחר רוב העומדים בעזרה. אם רובן טמאין, אף על פי שבחוץ ישראל טהורין הרבה, יעשה בטומאה. דדרך רחוקה היא לאותן העומדין מבחוץ, ואינן חשובין בעושי פסח, ובתר הני [שבעזרה] אזלינן: ה"ג בתוספתא[ו], רבי יוסי הגלילי אומר, 'דרך רחוקה', שומע אני מהלך שנים ושלשה ימים; כשהוא אומר 'ובדרך לא היה', מגיד שמאסקופת עזרה ולחוץ קרוי דרך. ובספרים היא משובשת:

מתני'

מעולם לא מצינו עגלה בדרום ועקרב בצפון. נ"ל דעגלה לאו היינו מזל שור כדפירש בקונטרס, ועקרב נמי אינו עקרב די"ב מזלות, דבפ"ק דראש השנה (דף יא:) קאמר, די"ב מזלות לעולם ששה למטה מן הארץ וששה למעלה, וכשאחד עולה שכנגדו שוקע, והכא קאמר שאינן זזים ממקומן ושניהם לעולם למעלה, אלא אחרים הם:

ואין דרך רחוקה לטמא. קצת תימה, כשהוא עומד חוץ לעזרה והוא ערל או טמא, חייב בפסח; ואם ימול ויטהר, יפטר. מיהו דוגמת זה מצינו, כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו (מנחות קג:):

מה להלן חוץ לאכילתו. לא היה לרש"י להזכיר כאן ואין 'שאת' אלא אכילה, דלא צריכא לכך אלא במעשר שני בירושלים שנטמא[ח]:

אף כאן חוץ לאכילתו. ובספרי[ט] מסיים, ואיזה מקום אכילתו, מפתח ירושלים ולפנים. (ד) ולא מייתי תנאי, אלא כלומר, כיון דאשכחן תנאי דפליגי אליבא דר' אליעזר בשיעור דרך רחוקה, ה"נ ההוא דקתני ערל שלא מל ענוש כרת, סבור דלר' אליעזר דרך רחוקה מן המודיעים ולחוץ, דהשתא לא מצי עייל:

בטומאה הלך אחר העומדים בעזרה. פירוש, בעשיית פסח בטומאה הלך אחר טהורים העומדים בעזרה, דאותם שבחוץ הם בדרך רחוקה:

שומע אני. רש"י לא גרס אפילו ב' וג' פרסאות, והדין עמו, דמשום הכי לא הוי דרך רחוקה, כיון שיכול לבוא בשעת שחיטה או בשעת אכילה. לכך נראה לגרוס כדאיתא בתוספתא:

מה

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פ"ה מהל' ק"פ הלכה ד:

יב ב מיי' פ"ז מהלכות ק"פ הלכה ו:

רבינו חננאל

כו'. אלו כולן עלו להו בתיובתא ונדחו דבריו: ת"ר **חכמי ישראל אומרים** גלגל קבוע ומזלות חוזרין. וחכמי אומות העולם אומרים גלגל חוזר ומזלות קבועין. **אמר רבי תשובה לדבריהם** אם היו המזלות קבועין והגלגל הוא החוזר היינו רואין פעמים עגלה בדרום ועקרב בצפון מדלא חזינן הכי ש"מ הגלגל קבוע והמזלות חוזרין. **ואתקיף עלה רב אחא בר [רב] יעקב ודלמא כי סדנא דרחיא** פי' כמו הסדן הזה אע"פ שסובב הגלגל הקבוע בו עולה ויורד שני קצות הסדן במקומן נראין לעולם אין הדרומין נראה בצפון ולא הצפוני בדרום. אי נמי כצנורא והדבר אחד: **ת"ר חכמי ישראל אומרים** חמה מהלכת ביום למטה מן הרקיע ובלילה למעלה מן הרקיע כמו שפרשהו ר' יהודה ורבה. וחכמי אומות העולם אומרין חמה מהלכת ביום למעלה מן הארץ ובלילה למטה מן הארץ. ואמר רבי נראין דבריהם מדברינו. **ומפורשת** עוד בבראשית רבה כיצד חמה ולבנה שוקעין ר' יהודה בר אילעאי אומר מאחורי כיפה [למעלה] רבנן אמרי מאחורי כיפה ולמטה ר' שמעון בן יוחאי אומר אין אנו יודעין באויר א) אם שפין הן ברקיע ואם מהלכין הן כדרכן: **תניא** ר' יוחנן אומר בימות החמה חמה מהלכת בגובהה של רקיע לפיכך כל העולם רותח ומעינות צוננין בימות הגשמים חמה מהלכת בשפולי הרקיע לפיכך העולם כולו צונן ומעינות רותחין: **ת"ר בארבעה שבילין חמה מהלכת** ניסן אייר סיון בהרים כדי לפשר השלגין תמוז אב ואלול בישוב כדי לבשל הפירות כו': **ר' אליעזר אומר מאסקופת העזרה ולחוץ.** ואקשי' ולא אמרי' ליה קום עול ועביד פסח והתניא ערל שלא מל ועשה פסח חייב כרת דברי ר' אליעזר אלמא אמרי' ליה קום מהול ועביד פסחא. **ושני'** ערל כטמא ובטהרה תלנהו רחמנא והני יכלו לטהר ולעשות פסח פשעו ולא טהרו ולא עשו חייבין. אבל הטהור בדרך תלי רחמנא והוא היה בדרך ריחוק מקום כמעשר שנאמר (דברים יד כד) וכי ירחק ממך המקום וגו' חוץ לאכילתו: אמר ר' יוסי למה נקוד על ה"א לא מפני שרחוקה ודאי אלא אפי' מאסקופת העזרה ולחוץ:

[מכאן שייך לדף צה.]

מתני' מה בין הראשון **לשני הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא והשני חמץ ומצה עמו בבית.** ת"ר ככל חקת הפסח יעשו אותו במצוה שבגופו כגון צלייתו מצוה שעל גופו ואינה בגופו עצמו מנין ת"ל על מצות ומרורים יאכלוהו. יכול אף

חשק שלמה על ר"ח

א) אין אנו יודעים אם פורחים המה באויר כצ"ל וכ"ה בב"ר פ"ו ע"ש.

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [עירובין נג.], ב) [עיין תשובות ח"י סימן ריט], ג) לעיל סט., ד) [לעיל לג:], ה) [תוספתא פרק ח], ו) [תוספתא פרק ח כגירסת רש"י דהכא בד"ה ה"ג בתוספתא כו'], ז) פרק ח ה"א, ח) עיין לעיל דף לו:, ט) פ' בהעלותך.

הגהות הב"ח

(א) גמ' דרך רחוקה שומע אני: (ב) רש"י ד"ה לא מצינו וכו' ארבע הרוחות נ"ב פי' אף מדרום לצפון ומצפון לדרום: (ג) בא"ד כמין אופן ונתון ברקיע חציו למטה מן הקרקע וחציו למעלה מן הקרקע וכשעולה לזו זה: (ד) תוס' ד"ה אף כאן כו' ירושלים ולפנים תנאי הוא לא מייתי תנאי:

גליון הש"ס

גמ' ונראין דבריהם. עי' שיטה מקובצת כתובות יג: ד"ה הסכמתו על המעוברת שכתב משמו של ר"ת דלע"ג דנלחו חכמי א"ה לחכמי ישראל היינו נלחון בטענות אבל האמת היא כחכמי ישראל והיינו דאמרי' בתפלה ובוקע חלוני רקיע עכ"ל: שם בטמאים הלך אחר הרוב. עיין לעיל פ' ע"א תוס' ד"ה משלחי' וצ"ע:

תורה אור השלם

א) ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה ורהבם עמל ואון כי גז חיש ונעפה: [תהלים צ, י]

ב) אך אל שאול תורד אל ירכתי בור: [ישעיה יד, טו]

ג) והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההוא מעמיה כי קרבן יי' לא הקריב במעדו חטאו ישא האיש ההוא: [במדבר ט, יג]

הגהות וציונים

א] ס"א ל"ג (גליון): ב] נ"ל דצ"ל וכן כל רקיע ורקיע (רש"ש, ועיין ד"ס): ג] [ערוך בשם ר"ח גרס כסדנא דריחיא ע"ש. והגירסא שלפנינו הוא גירסת רבינו גרשום ע"ש] (גליון): ד] [בתוספות בכורות נה ע"ב בד"ה אין וכו' העתיקו באמצע הדיבור בדף נו ע"א באויר] (גליון): ה] תיבת "יהודי" ליתא בדפו"י והוסיפוהו מן הצענזור (דק"ס): ו] ס"א ואורכו (גליון): ז] נ"ל דצ"ל דהיא, ור"ל החמה (רש"ש):

ליקוטי רש"י

עגלה בדרום ועקרב בצפון. מזלות הן [עירובין נו.]. עגלה. אותן כוכבים העשוים כעגלה והוא מזל שור [לעיל צד ע"א]. (יהודי) ערל. גדול שלא מל ערב הפסח. ענוש כרת. בשביל שהיה ראוי לתקן מו' שעות מזמן דשחיטת הפסח ולמעלה ולא ניתקן, ולא דמי לטמא ושהיה בדרך רחוקה שאין יכולין לתקן באותן שש שעות ומיקמי הכי לא רמיא חיובא עלייהו [לעיל סט ע"א]. דרך רחוקה לטהור. דדרך רחוקה תלא רחמנא פטורא לטהור והיינו דרך רחוקה שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה דגבי עשייה כתיב ואף על גב דיכול ליכנס בשעת אכילה רחמנא פטריה אבל לטמא לא תלה רחמנא פטורא דידיה בדרך רחוקה אלא בטומאה וטעמא דטומאה משום אכילה היא ולאו משום עשיה דהא יכול לשלח קרבנותיו [לעיל צג ע"ב].